

ELŐSZÓ

Az utóbbi évtizedekben egyre szabadabb, megengedett lett a szexuális erőszak tematizálása a nyilvánosságban. Ez azonban nem annak tulajdonítható, hogy több az erőszak. A médiának jelentős szerepe van az esetek felszínre kerülésében. *Oprah Winfrey* harminc éve először teremtett platformot műsorában a szexualitásról és az erőszakra való nyilvános beszéd számára. A *The Oprah Winfrey Show* 1986-ban olyan, korábban tabunak számító témákat hozott be a közéleti diskurzusba, mint a szexualitás, az erőszak, a kábítószer, a hátrányos megkülönböztetés, a szegénység. Az áldozatok beszélhettek a velük történekről, az erőszaktevőknek pedig lehetőségük nyílt a tetteikkel való szembesülésre és a bocsánatkérésre.

Mára a helyzet sokat változott a harminc évvel ezelőttihez képest: már nincs feltétlenül szükség a hagyományos média „autoritására” ahhoz, hogy egy történet feltáruljon. Megszűnt a mások által meghatározott szűrők kizárólagossága; már nem csak mások döntenek el helyettünk, hogy mi a „fontos”, hogy mi az „érdekes”, hogy mi a „szükséges”. Az online média és a web 2.0 tartalmak lehetőséget teremtenek arra, hogy bárki szabadon megnyilvánuljon privát momentumokról és benne a szexualitásról. Az új, interaktív média a hagyományos, frontális médiánál összehasonlíthatatlanul nagyobb szabadságot kínál a személyes és akár a kényelmetlen élmények megosztására. Ennek következtében, amikor a világ másik végén az online felhasználók körében elindul egy mozgalom, az másodpercek alatt elér a világnak arra a felére is, ahol a jelen kötet olvasója él.

A szexuális erőszak nem ismer határokat. De az online közösségi oldalaknak hála nem is szigetelődik el, nem marad tovább azok között a falak között, amelyek mindeddig megóvták az elkövetőket a következményektől. Elhallgatott sérelmek derülnek ki, amelyeket nem lehet többé visszatuszkolni a sötét szekrénybe.

Kulturális váltásnak lehetünk tanúi. A változás nyomán megindult diskurzusnak egy lenyomata ez a kötet is, amelyet most az olvasó a kezében tart.

A könyv elsősorban a szexuális erőszakkal kapcsolatos legújabb hazai kutatásokat mutatja be és rövid nemzetközi kitekintést is ad a téma empirikus irodalmából.

TÓTH OLGA nyitótanulmánya két nemzetközi kutatás eredményein keresztül szemlélteti, hogy milyen nehézségekbe ütközik a szexuális erőszak kutatása és a jelenség nemzetközi összehasonlítása. Az országok közötti eltéréseket nemcsak a különböző mértékű feljelentési hajlandóság okozza, hanem a lényegi metodológiai különbségek – a definíció, a mintavétel és a mérés eltérései, a másfajta elméleti és módszertani háttér. Mindemellett kulturális és társadalmi tényezők is meghúzódhatnak a különböző számok és arányok hátterében. Azt azonban biztosan tudhatjuk, hogy jóval több eset történik, mint amennyi a hatóság tudomására jut és a latenciakutatásokkal a felszínre kerül.

TÓTH ESZTER ZSÓFIA a jelenséget történeti keretbe foglalja: a *Belügyi Szemlé*-ben megjelent tanulmányok feldolgozásával betekintést kínál a fél évszázaddal ezelőtti, szocialista Magyarország erőszak-narratíváiba. A korszak szigorú, a viselkedésre és az öltözködésre is kiterjedő erkölcsi elvárásai az áldozatok megítélésére is rányomták bélyegüket. A hatóságoknak az 1960-as években tapasztalható előítéletes gondolkodásán nem segítettek a krimináltechnikai és krimináltaktikai vívmányok sem. Ugyanakkor a korszak előítélet-palettája meglepően sok hasonlóságot mutat a ma élővel.

GICZI JOHANNA ÉS GREGOR ANIKÓ kutatása az egyetemeken napjainkban tapasztalható szexizmust vizsgálja. A kvalitatív interjúkutatásra épülő tanulmányban egyetemi hallgatók nyilatkoznak arról, mi a véleményük a szexuális megkülönböztetés és visszaélés formáiról, gyakoriságáról, elterjedtségéről. A kutatás apropója egy nagy sajtónyilvánosságot kapott egyetemi nemierőszak-eset, a „golyatábor-erőszak” volt. A tanulmány rávilágít arra, hogy az egyetemi hallgatóság körében megjelenik ugyan az egyéni felelősség kérdése – mind az áldozat, mind az elkövető oldalán –, azonban az intézményi és társadalmi szinten jelenlévő szexizmus a hallgatók értelmezési körében ismeretlen.

KURITÁRNÉ SZABÓ ILDIKÓ ÉS MERZA KATALIN klinikai pszichológusként szexuális bántalmazást átélt és borderline személyiségzavarral diagnosztizált személyek körében végzett vizsgálatot. Az egyébként is súlyos nehézségekkel küszködő borderline-csoporton belül a gyermekkori szexuális abúzust átéltek alcsoportjában a trauma még súlyosabb tünetekkel jelenik meg. Különösen a korai életkorban bekövetkezett és a családtag által elkövetett abúzus okoz jelentős károkat a bántalmazott életének minden területén, ezért felismerése az átlagpopulációban és a pszichiátriai betegek körében is sürgető.

REBECCA M. HAYES, KATHERINE LORENZ ÉS KRISTIN A. BELL kutatása a nemi erőszak-mítoszok megjelenési formáit és azok társadalmi funkcióit katalogizálja a vizsgálati mintába kerülő amerikai egyetemisták között. Eredményeik szerint a nemi hovatartozás szignifikáns előrejelzője a nemi erőszak-mítosz elfogadásának. Az Amerikai Egyesült Államok jelentős számú hallgatót befogadó campusában felvett mítosz kutatás bizonyíték arra, hogy a modern társadalmakban nemre, életkorra és iskolai végzettségre tekintet nélkül jelen vannak a szexuális erőszakot övező tévhitek.

Bemutatjuk az *Országos Kriminológiai Intézetben* 2015-ben kezdődő, a nemi erőszak előfordulási gyakoriságát, típusait, jellemzőit és a kapcsolódó hiedelmeket feltérképező többéves projektet, amelynek keretében elemeztük a büntető igazságszolgáltatási rendszerből származó statisztikai adatokat, a szexuális erőszak társadalmi hátterére vonatkozó kutatási eredményeket, továbbá empirikus adatgyűjtést és büntetőjogi aktavizsgálatot is végeztünk. A kötetben részletesen tárgyalt, szexuális bűncselekmények miatt indult büntetőügyek irataira kiterjedő vizsgálatban a szerzők – *Parti Katalin, Szabó Judit és Virág György* – bemutatják, mennyire nem tipikus a szórakozóhelyen történő elkövetés, milyen demográfiai mutatók jellemzik a vizsgált bűncselekmények elkövetőit és áldozatait, milyen körülmények között követik el ezeket a cselekményeket, és milyen ismérvek vannak az ilyen ügyekben lefolytatott büntetőeljárásoknak.

SZABÓ JUDIT ÉS VIRÁG GYÖRGY elméleti kitekintésükben a nemi erőszak-mítoszok fogalmát, a nemi erőszakkal kapcsolatos mítikus társadalmi vélekedések főbb funkcióit és megjelenési formáit, a „valódi erőszak” és a „valódi áldozat” társadalmi konstrukcióját, ezeknek a sémáknak az igazságszolgáltatási rendszerre gyakorolt hatását, illetve mindezek nemzetközi kutatási irodalmát tekintik át.

Összintén reméljük, hogy a kötet válaszokat ad a sértetté nem vált társadalom gyakran feltett kérdéseire, támpontokkal szolgál a szakemberek számára a nemi erőszakkal kapcsolatos büntetőeljárások során, egyben elősegíti a szexuális erőszakot övező mítoszok lerombolását.

A szerkesztő

Budapest, 2017. október 31.